

УДК 330.341.1

Дідченко О.І. к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки підприємства

Костомаха О.М.

Запорізька державна інженерна академія
ep.zgia@gmail.com

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Дідченко О.І., Костомаха О.М. Аналіз сучасного стану інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні. В статі проаналізовано сучасний стан інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні. Встановлено, що розвиток інноваційної діяльності має стати невід'ємною складовою частиною реформування економіки країни. Недостатня увага до розвитку науково-технічної сфери призводить до структурної деформації економіки та домінування низькотехнологічних виробництв, які малосприйнятливі до наукових досягнень і не можуть забезпечити підвищення конкурентоспроможності економіки.

Дидченко О.И., Костомаха Е.М. Анализ современного состояния инновационной деятельности промышленных предприятий в Украине. В статье проанализировано современное состояние развития инновационной деятельности промышленных предприятий в Украине. Установлено, что развитие инновационной деятельности должно стать неотъемлемой составной частью реформирования экономики страны. Недостаточное внимание к развитию научно-технической сферы приводит к структурной деформации экономики и доминированию низкотехнологических производств, малоблагоприятных к научным достижениям и не могут обеспечить повышение конкурентоспособности экономики.

Didchenko O., Kostomaha E. Analysis of the current state of the innovative activities of industrial enterprises in Ukraine. The paper analyzes the current state of development of innovative activity of industrial enterprises in Ukraine. Found that the development of innovation should be an integral part of the economic reforms in the country. Insufficient attention to the development of scientific and technical spheres leads to structural deformation of the economy and the dominance of low-technology industries, adverse to scientific progress and can not ensure competitiveness of the economy.

Вступ. Під інноваційною розуміють економіку, орієнтовану на розробку, випуск, продаж на ринку та споживання продукції, що втілює останні, передові досягнення науки та техніки. Під інноваційною продукцією розуміються не тільки товари в матеріальній формі, але й інтелектуальний товар: технології, алгоритми, програми, рецептури тощо [1, С. 24]. Виходячи з цього, можна стверджувати, що основою інноваційного розвитку економіки будь-якої країни є підприємства, що як найважливіша ланка народного господарства,

виступають замовниками, фінансують, втілюють та матеріалізують передові досягнення науки і техніки в процеси виробництва та, безпосередньо, в готову продукцію.

Питання, пов'язані з проблемами розвитку інноваційної діяльності, розглянуто в працях В. Александрової, Л. Антонюка, Ю. Бажала, В. Гейця, В. Соловйова та інших. Питанням визначення та підвищення ефективності державної інноваційної політики присвячено роботи таких вчених, як О. Лапко, Л. Федулова. Проблеми фінансового забезпечення і стимулювання інноваційної діяльності досліджували Д. Гуменюк, М. Крупка, С. Онишко. Проблеми і перспективи розвитку інноваційної діяльності в регіонах докладно аналізували А. Валюх, І. Кукурудза, В. Демиденко та ін.

Однак, як будь-яка сфера економічної діяльності інноваційна діяльність є динамічною категорією і, саме тому, її стан схильний до постійних змін. Це обумовлює необхідність постійного моніторингу стану інноваційної діяльності, дослідження ключових показників, що її характеризують, порівняно з попередніми значеннями, для своєчасного усунення негативних чинників або підтримки позитивних. Саме це й обумовлює завдання та актуальність проведеного нами дослідження.

Постановка завдання. Проаналізувати сучасний стан інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні порівняно з попередніми періодами, виявити позитивні та негативні чинники, що впливають на неї.

Результати дослідження. Дослідження сучасних теоретичних та практичних праць вітчизняних та зарубіжних авторів показує, що Україна має значний потенціал для розвитку інноваційної діяльності за умов проведення ефективної державної політики. Інноваційний напрям розвитку повинен стати для нашої країни пріоритетним, оскільки інновації здатні підвищити ефективність будь-якого процесу, вивести його на якісно новий рівень. Саме в інноваціях, в умовах постіндустріального суспільства та обмеженості ресурсів міститься потенціал розвитку України та її достойне майбутнє.

Проведемо оцінку ефективності інноваційної політики в Україні за трьома ключовими показниками, які, на наш погляд, є ключовими. Це:

по-перше, динаміка показників впровадження інновацій на промислових підприємствах, оскільки, як вже зазначалося вище, саме вони є основним провідником інновацій у сферу матеріального виробництва;

по-друге, динаміку фінансування інноваційної діяльності в промисловості та основні джерела, оскільки питання достатнього та якісного фінансування інновацій в суспільстві є одним з найголовніших чинників його інноваційного розвитку;

по третє, динаміку кількості та якості наукових кадрів та організацій, що займаються науковими дослідженнями та розробками, оскільки саме вони виступають генераторами інноваційних ідей та розробок.

Розглянемо динаміку показників впровадження інновацій на промислових підприємствах за період 2005-2011 рр. за даними Державного комітету статистики України, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Впровадження інновацій на промислових підприємствах України у 2005-2011рр. [2]

Показник	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	8,2	10,0	11,5	10,8	10,7	11,5	12,8
Впроваджено нових технологічних процесів	1808	1145	1419	1647	1893	2043	2510
у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	690	424	634	680	753	479	517
Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	3152	2408	2526	2446	2685	2408	3238
з них нові види техніки	657	786	881	758	641	663	897
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	6,5	6,7	6,7	5,9	4,8	3,8	3,8

Протягом досліджуваного періоду спостерігається позитивна динаміка щодо збільшення питомої ваги підприємств, що впроваджували інновації з 8,2 % в 2005 році до 12,8 % у 2011 році. Одночасно спостерігається стійке зростання впровадження нових технологічних процесів та ресурсозберігаючих технологій. Одночасно, згідно з даними вітчизняної статистики, у промисловості спостерігалось постійне освоєння виробництва нових видів інноваційної продукції, кількість яких у 2011р. склала 3238 найменувань. Але, незважаючи на всі ці позитивні фактори, щодо активізації інноваційної діяльності промислових підприємств України, частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості мала стійку тенденцію до зниження. Це є свідченням того, що продукція, яку виготовляють вітчизняні промислові підприємства, є в більшій частині не інноваційною і, відповідно, низько конкурентоспроможною. Тобто інноваційна діяльність промислових підприємств України спрямована переважно на ресурсозбереження, а не на створення нового конкурентоспроможного продукту з великою доданою вартістю. Це свідчить про недосконалість інноваційного розвитку країни та потребує стимулювання підприємств з боку держави до створення нових інноваційних товарів, робіт, послуг з використанням всього арсеналу державного регулювання, в тому числі й за допомогою пільгового оподаткування цієї діяльності.

Більша кількість дослідників з питань інноваційного розвитку України підкреслює, що основною перешкодою для цього є недостатність фінансування, тому розглянемо основні джерела фінансування інноваційної діяльності в промисловості протягом 2005 – 2011 рр. на основі інформації, наданої Державним комітетом статистики України, яку наведено в таблиці 2.

Згідно з даними Держкомстату в Україні протягом 2005 – 2011 рр. основним джерелом фінансування інноваційної діяльності в промисловості були власні кошти підприємств. Їхня частка в загальному обсязі фінансування у 2011 році становила 52,9 %, що на 6,5 % менше, порівняно з 2010 р. Найвища частка власних коштів була 2005 р., де становила 87,8 % і склала 7 999,6 млн. грн. Але поступово спостерігається зсув у бік інших джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств, до яких можна

віднести кредитні кошти. Так їх питома вага в загальному обсязі з 9,0 % у 2005 році поступово зросла до 45,6 % у 2011 році. Зниження частки інших джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств спостерігалось тільки в роки гострої кризи 2009-2010 рр. Одночасно спостерігалось зменшення фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств і в абсолютному вираженні з 11 994,2 млн. грн. у 2008 році до 7 949,9 млн. грн. та 8045,5 млн. грн. у 2009 та 2010 роках відповідно. Тільки у 2011 році вдалося досягти та перевищити до кризовий рівень фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств.

Таблиця 2 – Джерела фінансування інноваційної діяльності в промисловості у 2005-2011рр. [2]

	Загальна сума витрат		у тому числі за рахунок коштів							
			власних		державного бюджету		іноземних інвесторів		інші джерела	
	чзо*, %	млн.грн	чзо, %	млн.грн	чзо, %	млн.грн	чзо, %	млн.грн	чзо, %	млн.грн
2005	100	5751,6	87,8	5045,4	0,5	28,1	2,7	157,9	9,0	520,2
2006	100	6160,0	84,5	5211,4	1,9	114,4	2,9	176,2	10,7	658,0
2007	100	10850,9	73,7	7999,6	1,3	144,8	3,0	321,8	22,0	2384,7
2008	100	11994,2	60,6	7264,0	2,8	336,9	1,0	115,4	35,6	4277,9
2009	100	7949,9	65,0	5169,4	1,6	127,0	19,0	1512,9	14,4	1140,6
2010	100	8045,5	59,4	4775,2	1,1	87,0	30,0	2411,4	9,5	771,9
2011	100	14333,9	52,9	7585,6	1,0	149,2	0,5	56,9	45,6	6542,2

Чзо – частка загального обсягу

За досліджуваний період обсяг фінансування інноваційної діяльності за рахунок коштів державного бюджету у 2011 р. становив незначну частку від 0,5 % від загального фінансування у 2005 році до 1,0 % у 2011 році. Найбільший рівень державного фінансування спостерігався і у відносних, і в абсолютних величинах у 2008 році та складав, відповідно, 2,8% або 336,9 млн. грн. Негативною тенденцією у 2011 р. порівняно з 2010 р. стало зменшення на 29,5 % обсягів фінансування інноваційної діяльності за рахунок іноземних інвесторів як у відносному, так і в абсолютному вираженні, що свідчить про зниження інвестиційної привабливості країни до критичного рівня. Це вимагає активізації державної політики щодо підвищення інвестиційної привабливості нашої країни на міжнародних ринках капіталу, розробки збалансованої та всебічно обґрунтованої системи заходів у цьому напрямку.

Умовою ефективного функціонування інноваційної сфери є наявність могутнього інтелектуального потенціалу в сфері наукових кадрів і кваліфікованої робочої сили. Від якості фахівців залежить успішний стан розвитку і розповсюдження інновацій. У зв'язку з цим розглянемо динаміку показників щодо кількості та якості наукових кадрів та організацій, що займались науковими дослідженнями та розробками, протягом 2005-2011 рр., наведених у таблиці 3.

Так, з 2005 року в Україні спостерігається стійка тенденція до зменшення чисельності працівників наукових установ і організацій, які виконують дослідження і розробки. У 2011 році кількість науковців стала меншою на 5,1 % відносно 2010 року. У той же час чисельність кандидатів та докторів наук в економіці України за той же період збільшувалась, а у 2011 році кількість докторів зросла на 3,3 % порівняно з 2010 роком.

Таблиця 3 – Наукові кадри та кількість організацій в Україні у 2005-2011 рр. [2]

	Кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки	Чисельність науковців, осіб	Чисельність докторів наук в економіці України, осіб	Чисельність кандидатів наук в економіці України, осіб
2005	1510	105512	12014	68291
2006	1452	100245	12488	71893
2007	1404	96820	12845	74191
2008	1378	94138	13423	77763
2009	1340	92403	13866	81169
2010	1303	89534	14418	84000
2011	1255	84969	14895	84979

Це свідчить про збільшення кількості осіб, які отримують науковий ступінь, але не працюють у сфері наукових досліджень та розробок, тобто переважно це представники реального сектора економіки. З одного боку це позитивний чинник, оскільки дозволяє інтегрувати науку та підприємства, привносити в їх господарську діяльність новітні досягнення та виробництво, а з іншого – це використання наукових кадрів не за призначенням та з меншою ефективністю, оскільки, вони б могли займатися розробками нових технологій та продуктів, а не керівництвом поточною господарською діяльністю підприємств та організацій.

Загалом динаміку показників щодо кількості та якості наукових кадрів та організацій, що займалися науковими дослідженнями та розробками, протягом 2005-2011 рр., необхідно оцінити як негативну.

Висновки: Таким чином, на основні проведеного аналізу статистичних, аналітичних та теоретичних джерел можна визначити, що для розвитку інноваційної діяльності в Україні необхідно здійснити комплекс організаційно-економічних заходів, що охоплюватимуть:

- здійснення ефективної державної інноваційної політики, узгоджуючи темпи і пропозиції розвитку науки, технологій і виробництва;
- вдосконалення механізму захисту прав інтелектуальної власності та процедур патентного захисту інновацій;
- забезпечення сприятливого клімату для створення власних наукомістких виробництв повного циклу шляхом використання різних форм державної підтримки;
- розвиток інноваційної інфраструктури шляхом покращення системи інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, сертифікації і впровадження розробок, підготовки та перепідготовки кадрів;

- забезпечення комерціалізації наукових результатів шляхом формування основ для ефективного партнерства державного та підприємницького секторів в інноваційній сфері;
- розширення міждержавного співробітництва в галузі наукових розробок та інноваційної діяльності, координації зусиль у питаннях розвитку пріоритетних для кількох держав напрямків.

Реалізація запропонованих напрямків розвитку інноваційної діяльності в Україні дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності промислових підприємств, стабілізувати прискорений процес оновлення виробництва, ефективно використовувати внутрішні та залучені зовнішні інвестиції на інноваційну діяльність.

Отже, на сьогодні в Україні рівень використання інноваційної діяльності повинен стати невід'ємною складовою реформування економіки країни, адже недостатня увага до розвитку науково-технічної сфери обумовлює структурну деформованість економіки та домінування низькотехнологічних виробництв, які малосприйнятливі до наукових досягнень і не можуть забезпечити підвищення конкурентоспроможності економіки.

Таким чином, виникає потреба у подальшому детальному розгляді та аналізі чинників, що впливають на інноваційну діяльність підприємств, розробці заходів для піднесення інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання.

Список літератури:

1. Сидоренко В.. Інноваційний шлях розвитку економіки України очима практика [Текст]: / /Інтелектуальна власність, № 9, 2011. – 24 - 33 с.
2. Державна служба статистики України / Україна у цифрах 2011, Статистичний збірник, К.: Осауленка О.Г. (за редакцією), 2012. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.oseu.edu.ua/docs/Ukraine%20u%20cifrah%20-%202011.pdf>
3. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=48722>
4. Державна служба статистики України / Статистична інформація / Наука та інновації / Наукова та інноваційна діяльність (1990-2011pp.) // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, инновационный потенциал

Key words: innovation, innovation, innovation potential

Надійшла до редакції 18.03.2013 р.